

МЕТОДИКА СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Проаналізовано підходи науковців до трактування поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи" та розглянута класифікація методів судово-бухгалтерської експертизи в науковій та навчально-методичній літературі

Постановка проблеми. Постійний процес розвитку та удосконалення економічних відносин, що панує на теренах багатьох держав, у тому числі й України, слугує поштовхом для безперервного розширення кола господарських операцій. Це, в свою чергу, призводить до збільшення кількості нормативно-правових актів, які є обов'язковими до виконання. Такий стан справ є причиною наявності досить великої кількості порушень та злочинів у сфері економіки. Досить часто при виявленні серйозних порушень у бухгалтерському обліку, до роботи залучають судових експертів. Ускладнення видів правопорушень передбачає володіння експертом методиками їх виявлення.

Сфері судово-бухгалтерської експертизи в свій час присвячували дослідження як науковці так і практики. Зокрема, Ф.Ф. Бутинець, С.А. Звягін, Л.В. Каширська, Н.А. Остап'юк, І.А. Панченко, Н.Я. Дондик, Н.Н. Ласкін, М.Ф. Сафонова, О.І. Швирьова, Ж.А. Кеворкова, Н.І. Клименко, С.Г. Чаадаєв, І.В. Сауткін, Є.Р. Россинська, Н.Д. Єрішвілі, М.Т. Білуха, Є.С. Дубонос, Г.І. Макеско, Л.І. Бочкова, О.Є. Новак, С.В. Савінов, В.В. Шадрін, І.А. Каштанова, В.С. Рудницький, Р.Ф. Бруханський, П.Я. Хомин, А.І. Тарасов та інші. Наявність у різні періоди досить великої кількості публікацій,

пов'язаних з судово-бухгалтерською експертизою, свідчить про неабиякий інтерес з боку авторів до даної теми. Це, в свою чергу, є причиною наявності розбіжностей у поглядах науковців щодо визначення сутності методики судово-бухгалтерської експертизи та класифікації і переліку методів, які при цьому застосовуються.

Метою дослідження є аналіз підходів науковців до трактування поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи" та порівняння їх поглядів щодо переліку і класифікації методів дослідження, які можуть застосовуватися в роботі експерта-бухгалтера, що дасть змогу провести узагальнення їх підходів та виявити найбільш доцільні та ефективні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Враховуючи, що дослідження є одним із ключових питань в організації експертизи, актуальності набуває питання щодо сутності та видів методів, які можуть застосовуватися експертом-бухгалтером. Проведений аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати про відсутність єдиного підходу до сутності поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи". Зокрема, лише у восьми з тридцяти досліджених літературних джерел даному поняттю приділялась увага. Результати проведеного дослідження наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Визначення поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи"

Автор	Визначення поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи"
Ф.Ф. Бутинець [23]	"... сукупність конкретних способів і прийомів вирішення завдань, поставлених перед експертом-бухгалтером слідчим або судом" (с. 189)
Є.Р. Россинська, Н.Д. Єрішвілі [22]	"...конкретизация приемов и способов выполнения работ в соответствии с целью, планом и программой экспертизы, которая представляется в виде стандарта проведения судебно-бухгалтерской экспертизы" (с. 157)
М.Ф. Сафонова, О.І. Швирьова [20]	"... система методов (приемов, технических средств), применяемых при изучении объектов судебной экспертизы для установления фактов, относящихся к предмету определенного рода, вида и подвида судебной экспертизы" (с. 36)
А.І. Костров [11]	"... составляют специальные способы и приемы, при помощи которых эксперт-бухгалтер исследует представленные ему документы, записи в учетных регистрах, показатели отчетности и другие материалы дела" (с. 150)
Ж.А. Кеворкова [8]	"... систему научно обоснованных методов, приемов и технических средств (приборов, аппаратуры приспособлений), упорядоченных и целенаправленных для решения вопросов, установления фактов, относящихся к предмету судебных экспертиз" (с. 60)
Н.І. Клименко [10]	"... система методів (приймів, технічних засобів), що застосовуються під час вивчення об'єктів судової експертизи для встановлення фактів предмета певного роду, виду і підвиду судової експертизи" (с. 25)
С.Г. Чаадаєв [17]	"... характеризуется прежде всего системой (совокупностью) методов. Это означает, что включенные в ее содержание, структуру методы применяются в определенной последовательности (поочередности), зависящей и от поставленных задач, и от условий, в которых ведется исследование" (с. 349)
І.В. Сауткін [19]	"... система методов (приемов, технических средств), применяемых при изучении объектов судебной экспертизы, для установления фактов, относящихся к предмету определенного рода, вида и подвида судебной экспертизы" (с. 36)

*Джерело: Систематизовано на основі [8], [10], [11], [17], [19], [20], [22], [23]

Як видно з таблиці 1, серед авторів існують різні за окремими групами. Отримані результати підходи щодо сутності поняття методики судово-бухгалтерської експертизи. Систематизуємо їх погляди

Таблиця 2. Підходи авторів до визначення поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи"

Автори	Кількість джерел	Підхід до визначення методики експертизи	Питома вага (в заг. к-сті джерел)
Ф.Ф. Бутинець [23], А.І. Костров [11]	2	Методика як сукупність прийомів і методів	25 %
М.Ф. Сафонова, О.І. Швирьова [20], Ж.А. Кеворкова [8], Н.І. Клименко [10], С.Г. Чаадаєв [17], І.В. Сауткін [19]	5	Методика як система прийомів і методів	62 %
Є.Р. Россинська, Н.Д. Єрішвілі [22]	1	Методика як конкретизація прийомів і методів	13 %

Перш ніж аналізувати дані таблиці, вважаємо за доцільне розібратися і визначитися в таких поняттях як "система" і "сукупність". Щодо поняття "система", то воно характеризує комплекс елементів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової

цілісності [5, с. 361]. Тому автори, які визначають методику судово-бухгалтерської експертизи як систему певних методів і прийомів, мають на увазі їх сукупність, але за умови, що вони взаємодіють і доповнюють один одного. Тоді як живляючи поняття "сукупність", мають на

увазі певний набір методів і прийомів, але при цьому не обумовлюють їх взаємозв'язок.

Як видно з таблиці 2, більшість авторів (62 %), які розглядали поняття методики бухгалтерської експертизи, схиляються до думки, що це система різноманітних методів, прийомів, способів.

Вважаємо доцільним визначити методику будь-чого як **сукупність** методів, прийомів і способів лише тоді, коли це стосується якогось загального поняття, так як для нього неможливо визначити певних обмежень, що не дає змоги виділити той набір методів, які дійсно необхідні, а тим паче обумовити їх узгодженість та послідовність використання. Прикладом такого загального поняття і є методика судово-бухгалтерської експертизи, так як вона представляє собою загальнонаукову теорію пізнання. Якщо ж говорити про судово-бухгалтерську експертизу, що пов'язана з окремим випадком, то тут ситуація змінюється. Адже, досліджуючи конкретну справу, експерт-бухгалтер використовує лише окремий набір методів. В цьому випадку виникає умова обов'язкового взаємозв'язку обраних ним методів. Тому методику такої

експертизи доцільно визначати як **систему** методів, прийомів і способів.

Трактуючи методику експертизи як **конкретизацію** методів, прийомів і способів, автори мають на увазі перелік і послідовність етапів роботи експерта. З даним визначенням ми не погоджуємося, адже сукупність ряду послідовних дій визначається таким терміном як "процес", але не "методика", так як вона вимагає наявності певного набору методів, а не дій.

Отже, методика судово-бухгалтерської експертизи – це сукупність методів, прийомів та способів, які застосовуються експертом-бухгалтером з метою дослідження об'єкту експертизи.

Аналізуючи наукову та навчально-методичну літературу, можна виділити значну кількість підходів науковців щодо класифікації та переліку методів, які застосовуються в судово-бухгалтерській експертизі, підтвердженням чого є дані таблиці 3.

Таблиця 3. Класифікація методів судово-бухгалтерської експертизи в науковій та навчально-методичній літературі

Автори	Кількість джерел	Класифікація методів	Питома вага (в заг. к-сті джерел)
1	2	3	4
Ф.Ф. Бутинець [23], М.І. Камлик [6]	2	1. Загальнонаукові. 2. Спеціальні (часткові): 2.1. розрахунково-аналітичні; 2.2. документальні	9 %
М.Ф. Сафанова, О.І. Ширьова [20], А.Р. Шляхов [26]	2	1. Діалектичний. 2. Загальнонаукові. 3. Інструментальні, аналітичні та ін. додаткові (застосовуються в декількох науках). 4. Спеціальні	9 %
Л.І. Бочкова, О.Є. Новак, С.В. Савінов [2], В.В. Шадрін [25], І.А. Каштанова [7], В.С. Рудницький, Р.Ф. Бруханський, П.Я. Хомин [18]	4	1. Загальнонаукові. 2. Конкретні методичні прийоми: 2.1. розрахунково-аналітичні; 2.2. документальні; 2.3. узагальнення і реалізації результатів експертизи	19 %
І.А. Волкова [3], Г.Г. Мумінова-Савіна [14], Є.А. Назаренко [15]	3	1. Загальнонаукові. 2. Конкретні методичні прийоми: 2.1. розрахунково-аналітичні; 2.2. документальні; 2.3. органолептичні 2.4. узагальнення і реалізації результатів експертизи	14 %
Ж.А. Кеворкова, А.А. Савін [9]	1	1. Загальнонаукові. 2. Конкретні методичні прийоми: 2.1. розрахунково-аналітичні; 2.2. документальні; 2.3. взаємоузв'язки балансових показників	5 %
М.Т. Білуха [1]	1	1. Загальнонаукові. 2. Конкретні методичні прийоми: 2.1. документалістика; 2.2. двоїсті методичні прийоми; 2.3. органолептичні; 2.4. калькулювання собівартості продукції та балансове узагальнення даних; 2.5. дослідно-експертні; 2.6. розрахунково-аналітичні; 2.7. експертне обґрунтування і реалізація висновків	5 %
Ж.А. Кеворкова [8]	1	1. Загальнонаукові. 2. Конкретні методичні прийоми (фізичні, хімічні тощо)	5 %
С.Г. Чаадаєв [17]	1	1. Діалектичний. 2. Інструментальні. 3. Допоміжні технічні. 4. Спеціальні	5 %

Продовження табл. 3

1	2	3	4
Є.С. Дубоносов [4], Г.І. Макеєнко [13], С. Остроумов [16], С.Фортинський [24]	4	1. Прийоми загальної методики. 2. Прийоми часткової методики	19 %
Н.І. Клименко [10]	1	1. Діалектичний. 2. Загальнонаукові. 3. Спеціальні: 3.1. окремі наукові методи; 3.2. монооб'єктні методи; 3.3. загально експертні методи	5 %
Н.К. Болдова, А.А. Голубєва, В.І. Гурєєв [21]	1	1. Загальнонаукові. 2. Специфічні: 2.1. прийоми загальної методики; 2.2. прийоми часткової методики	5 %

*Джерело: Систематизовано на основі [1], [2], [3], [4], [6], [7], [8], [9], [10], [13], [14], [15], [16], [17], [18], [20], [21], [23], [24], [25], [26]

Проаналізуємо дані вищенаведеної таблиці (табл. 3). Вважаємо за доцільне одразу звернути увагу на ті підходи, в яких автори виділяють органолептичні методи (14 %) або прийоми фактичного контролю (5 %). Слід зазначити, що в практиці експерта-бухгалтера жодним чином не можуть використовуватися такі методи. Це пов'язано з розривом у часі між виникненням правопорушення чи злочину та його виявленням. Таким

чином, експерту-бухгалтеру, який бере участь у встановленні фактичних обставин справи, що розглядається, необхідно використовувати у своїй роботі такий метод як інвентаризація та прийоми фактичного контролю: контрольний запуск сировини у виробництво, контрольний обмір виконаних робіт і т. п.

Серед існуючих в літературі класифікацій методів судово-бухгалтерської експертизи досить багато авторів

(19 %) вважають, що слід виділяти загальнонаукові методи та конкретні методичні прийоми, останні, в свою чергу, складають три групи: розрахунково-аналітичні, документальні та узагальнення і реалізації результатів експертизи. Слід зазначити, що до загальнонаукових методів відносять: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, аналогію, конкретизацію тощо; серед розрахунково-аналітичних методів виділяють економічний аналіз, економічно-математичні, статистичні методи; серед документальних – інформаційне моделювання, експертизи різних видів, дослідження документів тощо, а до прийомів узагальнення та реалізації експертизи можуть відноситись: групування нестач за періодами виявлення, аналітичне групування, систематизоване викладання результатів у висновку експерта та ін. Аналізуючи дану класифікацію слід зауважити, що остання група (узагальнення та реалізації результатів експертизи) не об'єднує в собі методів, а містить лише перелік способів узагальнення кінцевої інформації (групування, систематизація тощо), тому вважаємо недоцільним виділяти дану групу в структурі класифікації методів судово-бухгалтерської експертизи.

Поряд з цим, вчені Ф.Ф. Бутинець та М.І. Камлик методи узагальнення та реалізації експертизи не виділяють. Тоді як Ж.А. Кеворкова і А.А. Савін поряд з документальними і розрахунково-аналітичними виділяють методи взаємоув'язки балансових показників. Вважаємо, що останні доцільно відносити до прийомів документального контролю, які використовуються в судово-бухгалтерській експертизі.

Ще одним підходом, якого дотримується досить багато авторів (19 %) є класифікація методів на прийоми загальної методики і прийоми часткової методики. Зокрема, до першої групи відносять ті методи, які використовуються при дослідженні матеріалів різних справ незалежно від характеру злочину, наприклад: аналіз, моделювання, економічний і функціонально-вартісний аналіз, статистичні розрахунки тощо. Друга група характеризується складом методів, які використовуються при дослідженні матеріалів конкретної кримінальної справи, наприклад: формальна, арифметична і нормативно-правова перевірка, зіставлення документів, зустрічна перевірка, моделювання, відновлення кількісно-сумового обліку тощо. Поряд з цим Н.К. Болдова, А.А. Голубева, В.І. Гурєєв вважають, що слід виділяти загальнонаукові та специфічні методи, а вже до останніх відносити вищезгадані групи [21, с.17-22]. Вважаємо, що виділення в структурі класифікації методів судово-бухгалтерської експертизи групи, яку вищезазначені автори називають "прийоми загальної методики" є недоцільним. Пояснюємо це тим, що неможливо визначити той набір методів, які в будь-якому випадку використовуватимуться при проведенні експертизи, пов'язаної з будь-якою ситуацією, адже експерт-бухгалтер

може підтвердити або спростувати наявність порушення, використавши лише декілька методів судово-бухгалтерської експертизи і при цьому не використовуватиме інші, запропоновані зазначеними авторами, методи.

Заслугує на увагу поділ методів за ступенем узагальнення даних. Так, М.Ф. Сафанова, О.І. Швирьова, А.Р. Шляхов виділяють наступні рівні методів: діалектичний метод, що включає операції пізнання: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, індукцію, дедукцію і т.д.; загальні методи, до яких відносять спостереження, вимірювання, моделювання, експеримент тощо; інструментальні, аналітичні та інші допоміжні методи, що застосовуються в одній, або декількох науках; спеціальні методи, які розробляються, або пристосовуються для дослідження конкретного одиничного об'єкта, або застосовуються лише в експертизах окремого виду. В порівнянні з попередньо зазначеними авторами, С.Г. Чаадаєв на другому рівні виділяє загальні методи, до яких відносить спостереження, вимірювання, опис, планування, експеримент, моделювання тощо [17, с. 347]. Крім того, досить цікавим, на нашу думку, є підхід Н.І. Клименко, де автор виділяє: 1) діалектичний метод, до якого входять такі категорії як аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення; 2) система загальнонаукових методів для вивчення конкретних об'єктів, наприклад: спостереження, вимірювання, опис, експеримент, моделювання; 3) спеціальні методи, які класифікують наступним чином: окремі наукові методи (інструментально-аналітичні та інші технічні методи, серед яких виділяють 12 класів), монооб'єктні методи (використовуються в експертизах одного виду, або подібного характеру), загально експертні методи (методи аналізу зображень, морфологічний аналіз, аналіз складу речових доказів та ін.) [10, с.27-28]. Вважаємо таку класифікацію не зовсім досконалою, так як в її структурі мають місце методи, що є недоцільними для використання в роботі експерта-бухгалтера, наприклад: вимірювання, експеримент тощо.

Проаналізувавши всі вищезазначені підходи авторів щодо класифікації та переліку методів судово-бухгалтерської експертизи, пропонуємо власний підхід до огляду методів судово-бухгалтерської експертизи (рис. 1).

В основу розробленої класифікації методів, що застосовуються в роботі експерта-бухгалтера (рис. 1), покладені положення наукового доробку В.П. Кохановського [12, с.576], яку автор присвятив дослідженню методології науки. Крім того, він зазначає не лише власні позиції, а досліджує погляди багатьох науковців. Таким чином, опираючись на дослідження автора, доцільно виділити дві групи методів, що є основоположними для науки будь-якої галузі, – філософські та загальнонаукові.

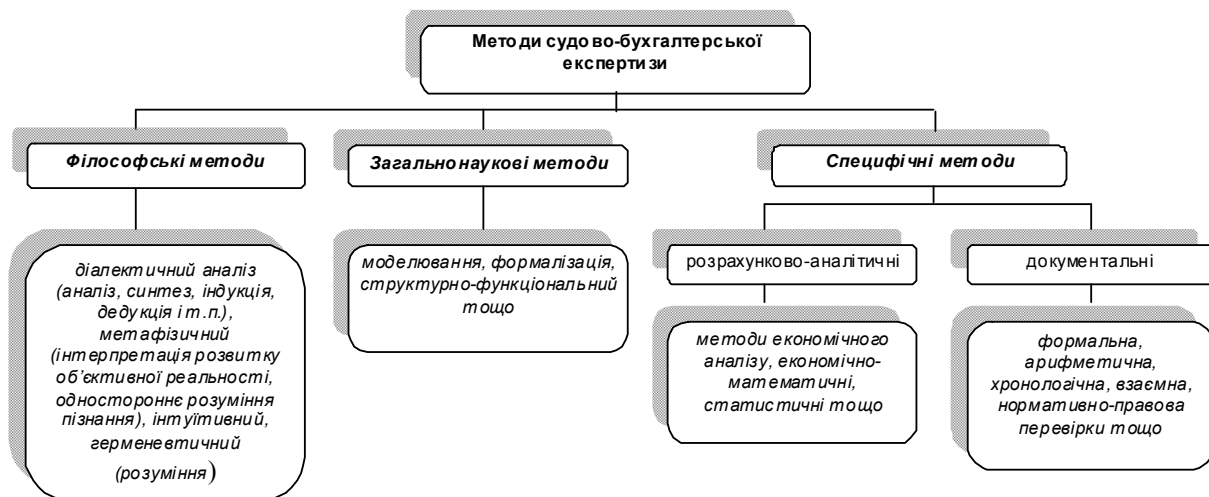

Рис. 1. Класифікація методів судово-бухгалтерської експертизи

Філософські методи носять універсальний, всезагальний характер [12, с. 184], вони виступають "фундаментом" наукового пізнання. Саме тому, вважаємо важливим виділяти їх в окрему групу. Звернемо увагу на те, що науковці, які класифікують методи за рівнем загальності, на першому рівні виділяють діалектичний, але слід зазначити, що він є лише одним із складу філософських методів. Таким чином, до зазначеної групи, крім діалектичного методу, відносять метафізичний, інтуїтивний, герменевтичний тощо.

Загальнонаукові методи виступають проміжною ланкою між філософськими та фундаментальними теоретико-методичними положеннями різних наук [12, с. 184]. Назва зазначених методів говорить сама за себе, – вони використовуються у дослідженнях будь-якої сфери.

Щодо специфічних методів, то їх доцільно поділяти на дві групи: розрахунково-аналітичні – методи економічного аналізу, статистики та ін., що дають можливість здійснювати різноманітні розрахунки; документальні (до яких належать прийоми документального контролю) – що застосовуються при роботі й аналізі документів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, трактування поняття "методика судово-бухгалтерської експертизи" є неоднозначним. Так, на наш погляд, доцільно визначати дане поняття як сукупність методів, прийомів і способів, які можуть використовуватися при дослідженні об'єкту експертизи. Але, при цьому, слід звернути увагу, що при визначенні методики судово-бухгалтерської експертизи конкретного випадку, доцільніше визначати дане поняття як систему методів, прийомів і способів.

Крім того, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що в науковій та навчально-методичній літературі існує велика кількість підходів авторів щодо переліку і класифікації методів дослідження, які можуть застосовуватися в роботі експерта-бухгалтера. За результатами проведеного аналізу удосконалено класифікацію методів судово-бухгалтерської експертизи, до яких запропоновано відносити: філософські, загальнонаукові та специфічні методи (розрахунково-аналітичні та документальні).

Список використаної літератури:

1. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник / М.Т. Білуха. – К.: Видавнича компанія "Воля". – 2004. – 656 с. 2. Бочкова Л.И. Судебная бухгалтерия. Общая часть: учебное пособие / Л.И. Бочкова, О.Э. Новак, С.В. Савинов. – М.: Издательство-торговая корпорация "Дашков и К"; Саратов: ООО "БизнесВолга", 2007. – 320 с. 3. Волкова І.А. Судово-бухгалтерська експертиза: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І.А. Волкова – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 84 с. 4. Дубоносів Е.С. Судебная бухгалтерия: Учебно-практическое пособие / Е.С. Дубоносів. – М.: Книжный мир, 2006. – 252 с. 5. Економічна енциклопедія: у трьох томах, Т. 3 / [відповідальний ред. Мочерний С.В.]. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с. – С. 361.

6. Камлик М.І. Судова бухгалтерія / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2003. – 592 с. 7. Каштанова І.А. Судебная бухгалтерия: учеб. Пособие для студентов специальности "Правоведение" учреждений, обеспечивающих получение высшего образования / И.А. Каштанова. – Минск: ИВЦ Минфина, 2006. – 132 с. 8. Кеворкова Ж.А. Судебно-бухгалтерская экспертиза (проблемы теории и практики): монография / Ж.А. Кеворкова. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 128 с. 9. Кеворкова Ж.А. Судебно-бухгалтерская экспертиза: Учебное пособие / Ж.А. Кеворкова, А.А. Савин. – М.: Вузовский учебник, 2007. – 129 с. 10. Клименко Н.І. Судова експертологія: Курс лекцій / Н.І. Клименко. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2007. – 528 с. 11. Костров А.И. Судебная бухгалтерия: учебно-методический комплекс / А.И. Костров. – Мн.: Изд-во МИУ, 2007. – 240 с. 12. Кохановский В.С. Философия и методология науки / В.С. Кохановский. – Ростов н/Д.: "Феникс", 1999. – 576 с. 13. Макеенко Г.И. Судебно-бухгалтерская экспертиза: Учеб. пособие / Г.И. Макеенко. – Мн.: БГЕУ, 2001. – 65 с. 14. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. посібник / Г.Г. Мумінова-Савіна. – К.: КНЕУ, 2003. – 202 с. 15. Назаренко Е.А. Судебно-бухгалтерская экспертиза (учебное пособие) / Е.А. Назаренко. – Донецк, ДонГУЭТ, 2000. – 115 с. 16. Остроумов С. Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерской экспертизы / С. Остроумов, С. Фортинский. – М., 1964. – 290 с. 17. Правовая бухгалтерия. Ответственный редактор доктор юридических наук, профессор С.Г. Чаадаев. – М., 2001. – 432 с. 18. Рудницький В.С. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень / Рудницький В.С., Бруханський Р.Ф., Хомин П.Я. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 304 с. 19. Сауткін І.В. Судебная бухгалтерия: ответы на экзаменац. Вопр. / И.В. Сауткин. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 96 с. 20. Сафонова М.Ф. Судебно-бухгалтерская экспертиза / М.Ф. Сафонова, О.И. Швырева. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 377 с. 21. Судебно-бухгалтерская экспертиза: Справочник / [Болдова Н.К., Голубева А.А., Гуреев В.И. и др.]. – М.: Экономика, 1993. – 239 с. 22. Судебно-бухгалтерская экспертиза: учеб. пособие для студентов вузов / [Е.Р. Россинская и др.]; под. Ред. Е.Р. Россинской, Н.Д. Эриашвили. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. – 383 с. 23. Судово-бухгалтерська експертиза. Навчальний посібник для студентів спец. 7.050106 "Облік і аудит". / За ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинця, – Житомир: ПП "Рута", 2004. – 460 с. 24. Фортинский С.П. Судебно-бухгалтерская экспертиза / С.П. Фортинский. – М.: Госюриздат, 1962. – 238 с. 25. Шадрин В.В. Основы бухгалтерского учета и судебно-бухгалтерской экспертизы: Учебник для юридических вузов. / В.В. Шадрин. – М.: Юрист, 2000. – 463 с. 26. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А.Р. Шляхов. – М., "Юридическая литература", 1979. – 168 с.

ФЕДЧИШИНА Віолета Віталіївна – здобувач Житомирського державного технологічного університету

